

خسرو دادگر

(پروسی تطبیقی خسرو انوشیروان در

شاهنامه و متون تاریخی)

مؤلف:

فاطمه آخوندی

پنجم کسی کافرید از عدم

انتشارات امید مجد

به انسان عطا کرد فکر و قلم

سرشناسه: آخوندی، فاطمه، ۱۳۵۳
عنوان قرارداد: شاهنامه، برگزیده
عنوان و نام پدیدآور: خسرو دادگر (بررسی تطبیقی خسرو انوشیروان در شاهنامه و متون تاریخی)/
مؤلف فاطمه آخوندی
مشخصات نشر: تهران، امید مجد، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری: ۱۳۵ ص، مصور، جدول.
شابک: ۷-۶۸-۷۹۱۵-۹۶۴-۹۷۸-۱۰۰۰۰:۱۰۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست نویسی: فیپا
یادداشت: کتابنامه: ص. ۱۲۷ - ۱۳۵.
موضوع: خسرو، اسانی اول، شاه ایران، ۵۷۹ م. شعر فارسی قرن ۴ ق.
شناسه افزوده: فردوسی، ابوالقاسم، ۳۲۹ - ۴۱۶ ه. ق. شاهنامه. برگزیده
رده بندی کنگره: ۷ - ۱۳۹۰ P۱۰۲ / ۵۳ خ
رده بندی دیویی: ۸۳۵ / ۸۴۰
شماره کتابشناسی ملی: ۴۱۳۶۰۶

عنوان کتاب: خسرو دادگر
(بررسی تطبیقی خسرو انوشیروان در شاهنامه و متون تاریخی)

مؤلف: فاطمه آخوندی

ناشر: امید مجد

چاپ اول: بهار/ ۱۳۹۵

شمارگان: ۲۰۰ نسخه

قیمت: ده هزار تومان

چاپ و صحافی: مؤسسه نشاط

شابک: ۷-۶۸-۷۹۱۵-۹۶۴-۹۷۸-۱۰۰۰۰

بنام کسی کافرید از عدم
انتشارات امید مجد
به انسان عطا کرد فکر و قلم

فهرست مطالب

۱	پیشگفتار
۵	فصل اول
۵	کلیات
۶	فرزانه فرهمند، فردوسی و فروغ سامنامه
۱۱	چگونگی پیدایش شاهنامه‌ها
۱۱	ارزشهای شاهنامه
۱۵	گذری بر تاریخ ساسانیان از نظرگاه شاهنامه
۱۶	نمایه‌ای بر کارکردهای شاهان ساسانی
۲۱	فصل دوم
۲۱	خسرو انوشیروان به گزارش
۲۱	شاهنامه و تاریخ
۲۲	معنای واژگانی
۲۲	خسرو انوشیروان در شاهنامه فردوسی
۳۹	جلوه مزدک در شاهنامه
۴۰	نگاهی بر مزدک و آئینش در متون تاریخی
۴۲	چگونگی برتخت نشستن خسرو انوشیروان در شاهنامه فردوسی
۴۳	چگونگی برتخت نشستن خسرو انوشیروان در متون تاریخی

- کارکردهای خسرو انوشیروان به روایت شاهنامه..... ۴۵
- کارکردهای خسرو انوشیروان در متون تاریخی..... ۴۷
- روایت فردوسی در شاهنامه از کارکردهای سیاسی و نبردهای خسرو انوشیروان..... ۵۳
- کارکردهای سیاسی و نبردهای خسرو انوشیروان در متون تاریخی..... ۷۰
- ویژگیهای ظاهری خسرو انوشیروان..... ۷۵
- خصوصیات اخلاقی انوشیروان در شاهنامه فردوسی..... ۷۶
- خصوصیات خسرو انوشیروان با توجه به متون تاریخی..... ۸۶
- بوزرجمهر: تعبیر خواب کسری در شاهنامه..... ۹۱
- هفت برم نرسین روان با موبدان..... ۹۲
- تعبیر خواب کسری بوزرجمهر در متون تاریخی..... ۹۹
- برزویه طبیب در شاهنامه فردوسی..... ۱۰۲
- برزویه طبیب در متون تاریخی..... ۱۰۳
- اندرزهای انوشیروان به پسرش هرمزد در متون تاریخی..... ۱۰۵
- پایان زندگی خسرو انوشیروان و وصیتش به هرمزد در شاهنامه..... ۱۰۶
- پایان زندگی خسرو انوشیروان و وصیتش به هرمزد در متون تاریخی..... ۱۰۸
- جمع بندی..... ۱۱۰
- پیوستها..... ۱۱۷
- کتابنامه..... ۱۳۱

پیشگفتار

به نام خداوند جان و خرد کزین برتر اندیشه برنگذرد

سالیانی است که اطلاعات ما از شاهنامه فقط به بخش حماسی آن؛ یعنی غم نامه رستم و سهراب و نامنامه رستم و اسفندیار و... محدود شده است و آنچه از شاهنامه در ذهن ما نقش بسته شده است؛ نه تنها میان خیر و شر، پیری و جوانی، آزادی و اسارت و... است، به همین سبب بخش های دیگر این اثر گرانسنگ کمتر مورد اقبال و توجه قرار گرفته است. در حالیکه شاهنامه فردوسی دریایی از حوادث و وقایع تلخ و شیرین و عبرت آموز است و تاریخ باستانی سرزمینی که همان را در خود زنده نگه داشته در صورتی که بخش تاریخی شاهنامه در کتابهای آموزشی کمتر مورد توجه قرار گرفته است.

همانطور که میدانیم، تاریخ ایران باستان که آثارش در دل سنگها و کوهها یافت میشود؛ بیانگر تمدن بزرگ ایرانی و عظمت و شکوه دیرین شاهان و مردمان ایران باستان است و تاریخ آئینه افکار و سبکهای فرهنگ گذشتگان و نیاکانمان است و با مطالعه سرگذشت پیشینیان به روشنی می بینیم که سنت تاریخ نگاری تا حدی با داستان در آمیخته است که نمونه بارز آن شاهنامه فردوسی است که روایات اساطیری، حماسی تاریخ ایران پیش از اسلام به خصوص زمان ساسانیان در آن با افسانه آمیخته شده است. با این وجود، فرهنگ، آداب و رسوم، آئین و شیوه مملکت داری شاهان، رشادتها و جان فشانی پهلوانان و تاریخ نیاکان باستانی را در خود منعکس نموده و به همین سبب دستمایه کار بسیاری از مورخان گردیده است.

پس ناگزیر برای آگاهی از تاریخ ایران باستان بر آن شدم تا در این اثر تاریخی و نیمه تاریخی به دنبال ردپایی از تاریخ در روایات و داستانهای شاهنامه و تطبیق آن با متون تاریخی کهن بپردازم.

در مورد بخشهای گوناگون شاهنامه، پژوهشهای بسیاری به عمل آمده و کتابهای گوناگونی نگاشته شده است. اگرچه اجزائی از مطالب گذشتگان بارها مورد اشارت و استناد مورخان و محققان ایرانی و خارجی قرار گرفته؛ اما هر پژوهنده در مراجعه به هر منبعی فقط بخش خاصی را مورد خود قرار داده، به این سبب مطالبی نقل نشده است.

نظر به این ضرورت بود که کلیه کتابهای قدیم و جدید تاریخی مربوط به تاریخ ایران پیش از اسلام به ویژه زمان ساسانیان را مورد مطالعه و بررسی قرار دادم و سعی نمودم تا از معتبرترین منابع تاریخی^۱ در این پژوهش بهره‌مند گردم.

این پژوهش، گامی است، برای مطابقت بخشی از تاریخ ایران باستان از زبان حکیم فرزانه توس و کتب گوناگون تاریخی، خواندن این اثر برای هر علاقه‌مند به تاریخ ایران باستان خالی از فایده نیست، به همین جهت با انتخاب بخش تاریخ ساسانیان سعی بر آن بوده است که چهره خسرو انوشیروان را به عنوان یکی از شاهان عادل و دادگر زمان خود، از دیدگاه شاهنامه و مهمترین کتابهای تاریخی از قدیمترین تا جدیدترین آنها مورد تحلیل و بررسی قرار دهد.

در نوشتار حاضر سعی شده است تا درباره کارکردهای این شاه ساسانی در تلاش برای برقراری نظم و آرامش، ثبات سیاسی، دادگری در رفتار، تصمیم‌گیریهای خردمندانه، اهمیت مشورت با دانایان، حضور در نبردهای دشوار با دشمن، دانش دوستی، اهل عمل بودن... مورد بررسی قرار بگیرد.

روش تنظیم مطالب به گونه‌ای است که فصل نخست درباره فروغ شاهنامه، فردوسی مطالبی از دیدگاه شاهنامه‌پژوهان و شمه‌ای از زندگانی شخصی عنوان شده است، پس از آن فشرده‌ای از ارزش و اهمیت شاهنامه بیان گردیده است و سپس گذری داشته به تاریخ ساسانیان از اردشیر بابکان تا یزدگرد سوم با بیانی اجمالی از کارکردهایشان از نظرگاه شاهنامه و تاریخ و در فصل دوم به ذکر مطالبی درباره اوضاع کشور پیش از برتخت نشستن انوشیروان سخنانی را بیان نموده و سپس چگونگی برتخت نشستن وی، مهمترین اقداماتش در زمان

۱- آثاری چون تاریخ طبری، مجمل التواریخ والقصص، اخبار الطوال دینوری، العبر، مقدمه ابن خلدون، ایران در زمان ساسانیان کریستن سن، تاریخ تمدن ایران هانری ماسه، تاریخ تمدن ویل دورانت و...

سلطنت، کارکردهای سیاسی، اجتماعی، علمی و فرهنگی و سرانجامش و در پایان به جمع‌بندی و مقایسه روایات شاهنامه و کتب گوناگون تاریخی پرداخته شده و تصاویری چند ضمیمه گردیده‌است و در پایان کتابنامه براساس حروف الفبا تنظیم شده‌است.

نگارنده هرگز مدعی نیست که همه مسائل مربوط به روزگار این شاه ساسانی را به خوبی مورد بررسی قرار داده و نکته‌ای را ناگفته باقی نگذاشته باشد، بلکه بر وجود نواقص و کاستیهای گریزناپذیر در این اثر اذعان دارد، چرا که مدعی این باره بسیار گسترده است و نگارنده بخشی از آن را در دسترس داشته و اینکه سایر از رازهای دوران باستان هنوز هم در پرده ابهام است و هیچکس با خوبی از آن آگاهی ندارد.

نگارنده در راستای این پژوهش از راهنماییهای ارزشمند استاد شاهنامه‌پژوه و فرزانه خود "سرکار خانم دکتر بتول فخر اسلام" بهره‌ها جسته و وظیفه خود میدانم که همواره سپاسگزار راهنماییهای پر مهر ایشان باشم و همچنین بر خود لازم میدانم تا از استاد ارجمند جناب آقای دکتر امید مجد" که در این راه مرا یاری نموده‌اند و در چاپ و انتشار این کتاب نهایت همکاری را مبذول داشته‌اند، صمیمانه تشکر و قدردانی کنم.